

KS. WOJCIECH GUZEWICZ*

Kościoły i parafie diecezji elckiej (cz. 11)

Jedenasta część cyklu pt. *Kościoły i parafie diecezji elckiej* przedstawia kolejnych 5 parafii z diecezji elckiej, tj. pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Judzikach, pw. Ducha Świętego w Kaletniku, pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kalinowie, pw. św. Jana Kantego w Kamionkach oraz pw. Świętej Rodziny w Karolinie. Ośrodki te znajdują się w pięciu różnych dekanatach: Olecko – Niepokalanego Poczęcia NMP (Judzki), Suwałki – św. Benedykta i Romualda (Kaletnik), Elk – Miłosierdzia Bożego (Kalinowo), Giżycko – św. Szczepana Męczennika (Kamionki) oraz Sejny (Karolin). Każdy z tych ośrodków ma ciekawą i bogatą historię i dysponuje wieloma zabytkami oraz miejscami historycznymi. Najstarszym ośrodkiem jest tu parafia w Kalinowie (istniała już w XV w.), najmłodszym zaś parafia w Judzikach (utworzona w 1991 r.).

Judziki (Św. Apostołów Piotra i Pawła)

Powstanie wsi chłopskiej Judziki datuje się na rok 1561. Wówczas to Wawrzyniec von Halle, starosta książęcy, sprzedał Jakubowi z Judzik 4 włóki sołeckie lasu i zobowiązał go do założenia wsi czynszowej na 40 włókach na prawie chełmskim, z 10 latami wolnizny. Pierwszymi mieszkańcami byli głównie Polacy. W XVII w. ziemię olecką, w tym także Judziki, najeżdżają Tatarzy, a w XVII w. pustoszy ją epidemia dżumy. Szkołę zorganizowano tu w 1766 r. Pod względem religijnym do II wojny światowej wieś ta należała do zboru protestanckiego w Mieruniskach. W 1938 r. liczyła 733 mieszkańców. Po zakończeniu działań wojennych na tereny te przybyła ludność polska wyznania rzymskokatolickiego, pochodząca w przeważającej części z Suwalszczyzny. Pod względem administracji kościelnej należeli oni najpierw do parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Olecku (1945-1974), a potem pw. Matki Bożej Różańcowej w Szarejkach (1974-1991).

* ks. Wojciech Guzewicz – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Filia w Elku
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6759-0856>; e-mail: wojciech.guzewicz@uwm.edu.pl

Zanim powołano parafię i wybudowano kościół w Judzikach, postarano się o kaplicę. Powstała ona za zgodą biskupa już jesienią 1979 r. w jednym z domów prywatnych. Brak własnego terenu uniemożliwił budowę kaplicy katechetycznej. Starania o pozwolenie na jej budowę rozpoczęto dopiero w lipcu 1987 r. Po czterech latach udało się uzyskać u władz pozwolenie na budowę kościoła. Kanonicznie parafię powołał biskup warmiński Edmund Piszcz dnia 1 lipca 1991 r.

Działkę pod budowę kościoła podarował p. Witold Jagłowski z Judzik. Prace ziemne rozpoczęły się 9 kwietnia 1992 r. Obejmowały plan wybudowania plebanii oraz kościoła z kaplicą znajdującą się w podpiwniczeniu świątyni. 18 grudnia 1993 r. zakończono budowę kaplicy w podziemiach budującej się świątyni, a 24 grudnia 1993 r. odbyła się w niej pierwsza Msza św. Uroczystego wprowadzenia do nowo wybudowanego kościoła oraz poświęcenia dzwonu i Drogi Krzyżowej dokonał bp Wojciech Ziemia 16 czerwca 2000 r. 13 marca 2003 r. nowo wybudowany kościół stanął w płomieniach. Pożar strawił większą część dachu, część zakrystii i pomieszczeń przeznaczonych na mieszkanie dla proboszcza. Odbudowa trwała tylko cztery miesiące. Cały obiekt poświęcił bp Jerzy Mazur 29 października 2003 r.

Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Judzikach zbudowano z cegły w stylu współczesnym. Jest to jednonawowy kościół orientowany na planie prostokąta, z wieżą od strony zachodniej. Całkowita długość kościoła wynosi 25 m, szerokość 10 m, wysokość do sklepienia 7 m, zaś wieża zakończona krzyżem ma ok. 17 m wysokości. Powierzchnia użytkowa wynosi 319 m², a kubatura 3584 m³. Świątynia może pomieścić ok. 400 wiernych.

W centrum, na ścianie prezbiterium, pod witrażem (który przedstawia Boga z włosami połączonymi z konarami drzew, a pośrodku pięć gołębi w kolorach: białym, żółtym, niebieskim, czerwonym i zielono-błękitnym oraz z kilkoma odcieniami koloru brązowego i szarego) znajduje się uwypuklony ze ściany krzyż z figurą Chrystusa, a pod nim tabernakulum. Ołtarz główny – znajdujący się w prezbiterium – wykonano z jasnego marmuru. Jest to wmurowany prosty stół, wsparty na dwóch nogach o przekroju trapezu. Ten sam styl, co ołtarz, zachowują ambona oraz stół pod tabernakulum. W kościele odnaleźć można obrazy: obraz Jezusa Miłosiernego (pamiątka peregrynacji obrazu w parafii z 11-12 kwietnia 2005 r.), Jasnogórskiej Bogarodzicy (pamiątka nawiedzenia rodzin w okolicznych miejscowościach w latach 1987-1988) oraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy.

Plebanię w Judzikach wybudowano w latach 90. XX wieku. Jest ona jednopiętrowa, z cegły, na zaprawie cementowo-wapiennej i umiejscowiona w bliskim sąsiedztwie kościoła.

W 1997 r. do parafii należało ok. 950 katolików, w 2017 r. – ok. 590. Obok samych Judzik w skład parafii wchodzi jeszcze 4 inne miejscowości: Babki Oleckie, Biała Olecka, Białskie Pola i Lenarty. Pierwszym proboszczem parafii był ks. Mieczysław Franciszek Banek (1991-1993), a po nim ks. Cze-

ślaw Król (1993-2004), ks. Dariusz Jasiulewicz (2004/2005-2010), ks. Jarosław Stopko (2010-2012), ks. Grzegorz Stankiewicz (2012-2019), ks. Przemysław Zamojski (2019-2021) oraz ks. Maciej Mackiewicz (od 2021).

Olecko. Z dziejów miasta i powiatu, red. A. Chilecki, E. Lubowicki, W. Luczewski, A. Wakar, Olsztyn 1974; R. Demby, *W straduńskiej puszczy. Z dziejów osadnictwa na ziemi oleckiej*, Olecko 1998; Z. Chmielewski, *Organizacja parafii i dzieje duszpasterstwa katolickiego w Olecku od jej założenia do 1992 r.*, Warszawa 1998 [mps BWSDE]; W. Guzewicz, *Olecko*, „Encyklopedia Katolicka”, t. 14, Lublin 2010, kol. 499-500; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 314-316; W. Guzewicz, *Dzieje parafii i kościołów dekanatu oleckiego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny*, Elk 2011, s. 29-37; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 145.

Kaletnik (Duch Świętego)

Otoczenie Kaletnika przed wiekami zagospodarowywali Jaćwingowie; była to centralna część Jaćwieży, jej mieszkańcy pozostawili po sobie wiele śladów w nazwach miejscowości i jezior czy w nazwiskach. W pobliżu Kaletnika we wsi Bilwinowo zachowało się cmentarzysko jaćwieskie z V-VI w. po Chrystusie oraz grodzisko pojaćwieskie we wsi Jegliniec. Po wyniszczeniu Jaćwingów (XIII w.) ziemie te opustoszały i na trzy wieki porosła je puszcza. Ponowna kolonizacja rozpoczęła się od XVI wieku od walk pomiędzy Krzyżakami a Litwinami, potężne knieje stanowiły bowiem ogromną wartość materialną. Początek XVII w. to okres pierwszego osadnictwa na ziemiach pojaćwieskich. Dokonywali go najczęściej Polacy pochodzący z drobnej szlachty mazowieckiej, ale również chłopci z okolic Grodna i Merecza. Najazd szwedzki, Tatarzy, wojna północna zahamowały dalszy napływ osadników. Ponowna kolonizacja rozpoczęła się w drugiej połowie XVIII wieku. Szczególnie zasłużył się na tym polu Antoni Tyzenhauz, który w 1766 roku został generalnym administratorem dóbr stołowych Wielkiego Księstwa Litewskiego. Z jego inicjatywy powstało wiele nowych wsi i miast, m.in. duża wieś rolnicza Jegliniec oraz osada Lipowo. Przed 1784 r. powstała też wieś i folwark Kaletnik. Na początku XIX wieku w Kaletniku założono szkołę. Wynajęto na ten cel dom, zaś okoliczna ludność podjęła się zapłacenia 100 talarów rocznie nauczycielowi. Około 1880 r. Kaletnik miał 50 domów i 389 mieszkańców.

Maciej Strzyżowski, pułkownik pułku grodzieńskiego i właściciel folwarku Kaletnik, uzyskał 30 grudnia 1791 r. od biskupa wileńskiego Ignacego Massalskiego zgodę na utrzymanie przy swoim folwarku kapelana. 24 lipca 1793 roku król Stanisław August Poniatowski wydał zgodę na utworzenie parafii i przydzielił fundusz na utrzymanie księdza. 10 marca 1794 r. parafia została oficjalnie erygowana przez biskupa wileńskiego. Maciej Strzyżowski wznosił drewniany kościół, pokryty gontem, o wymiarach 14,5 m na 6,5 m. Ponieważ

świątynia ta okazała się zbyt ciasna, w 1798 r. w miejscu poprzedniej wzniesiono większą (29 m długości i 17 m szerokości), w tym samym roku została ona poświęcona przez ks. Tomasza Piłsudskiego. Co ciekawe, w roku 1838 kościół został przesunięty o 800 m w kierunku wschodnim, w miejsce, gdzie stoi po dziś dzień. W 1840 r. pojawiła się pierwsza wzmianka o cmentarzu grzebalnym. Znajdował się obok kościoła, po drugiej stronie drogi, zajmował ok. 2 ha. Otaczał go parkan z kamienia polnego, z wysoką bramą w kształcie dzwonnicy, w której były umieszczone dzwony. Pośrodku cmentarza znajdowała się drewniana kaplica, podobnie jak parkan wykonana w latach siedemdziesiątych XIX w. Przy ogrodzeniu posadzono drzewka. Zbudowano także nową bramę na czterech słupach krytą blachą. W bramie umieszczono dzwony. W 1891 r. kościół otoczono parkanem z cegły, w czterech jego rogach postawiono pokryte blachą kapliczki z cegły (zachowane do dzisiaj). W parkanie dominantę stanowiła brama główna i furtka prowadząca na plebanię. Drewniany kościół spłonął podczas działań wojennych w 1915 roku. Po pożarze do czasu odbudowania świątyni jej funkcję spełniała kaplica cmentarna, która funkcjonuje do dnia dzisiejszego. Zachowały się również brama cmentarna i ogrodzenie. Dzwon przeniesiono do wieży świątyni. Na miejscu dawnego obiektu stoi obecny kościół pw. Zesłania Ducha Świętego, murowany, zbudowany w stylu eklektycznym przez księży: Piotra Brzóske, Jana Moroza i Jana Krzewskiego oraz parafian w latach 1929-1939. Budowlę poświęcił dziekan suwalski – ks. Bolesław Gumowski – 1 września 1935 r.

Obecnie dobrze zachowana zabytkowa świątynia odznacza się okazałą fasadą z dwiema wieżami (na planie kwadratu) zakończonymi pseudobarokowymi hełmami. Kościół o całkowitej powierzchni 673 m² jest trójnawowy, na rzucie wydłużonego prostokąta, z ramionami transeptu wysuniętymi poza obrys planu korpusu, zaś kaplice, stanowiące przedłużenie naw bocznych na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu, flankują prezbiterium w narożach zakończone półkuliście (kaplica południowa przekształcona została na zakrystię). Kaplice flankujące prezbiterium są niższe od niego, przykryte dachami pulpitowymi. Kościół, wspierający się na fundamencie z ciosanych bloków granitowych, został wymurowany z cegły na zaprawie cementowej i otynkowany. Całość jest pokryta dachem dwuspadowym obitym blachą. Całkowita długość kościoła wynosi 34 m, zaś szerokość 19 m.

Prezbiterium przylega do korpusu nawowego. Połączone jest z nawą wspólną ścianą łuku tęczowego. W centrum prezbiterium mieści się ołtarz główny, drewniany, architektoniczny, dwukondygnacyjny. W polu głównym ołtarza znajduje się obraz Matki Bożej Pocieszenia wykonany techniką olejną na płótnie. Ponad tą sceną wznosi się rzeźba gołębiczy – symbol Ducha Świętego – patrona kościoła. Obraz flankują dwie pary prostych korynckich kolumn z bogatymi kapitelami, wspartych na wysokich cokołach. Z prawej strony, pomiędzy kolumnami, w prostokątnej, zakończonej półkuliście niszy, umieszczono rzeźbę przedstawiającą św. Pawła z mieczem w prawej ręce i księgą w le-

wej, zaś po lewej stronie figurę św. Piotra z kluczami w ręku. Nad Apostołami znajduje się belkowanie zakończone gzymsem. Najwyższy poziom ołtarza mieści pomiędzy dwoma rozpiętymi aniołami, w czworobocznym, zdobionym polu obraz przedstawiający św. Józefa, a nad nim złoty krzyż. Nastawę ołtarza w kolorze jasnokremowym udekorowano połączanymi i posrebrzonymi elementami rzeźbiarskimi oraz polichromowanymi postaciami. W ołtarzu głównym znajduje się również dobrze zabezpieczone, drewniane tabernakulum w formie szafki jednodrzwiowej, którą zdobi płaskorzeźba kielicha z hostią. Ponad tabernakulum umieszczono baldachim wsparty na czterech prostych kolumnach. W prezbiterium znajduje się również marmurowy, wsparty na dwóch prostokątnych nogach ołtarz, a obok, po prawej stronie, marmurowe lektorium. Do prezbiterium od ściany północnej przylega wisząca ambona na planie ośmioboku, drewniana, z baldachimem, bogato zdobiona, w kolorze kremowym, ze złoceniami.

Prezbiterium flankowane jest kaplicami. Od strony północnej urządzono kaplicę Serca Pana Jezusa, w niej znajduje się figurka Matki Bożej Fatimskiej, wykonana z tworzywa sztucznego, polichromowana. Pomieszczenie ma dwa okna witrażowe. Po drugiej stronie prezbiterium znajduje się zakrystia.

Naprzeciw głównego ołtarza umieszczono wsparty na dwóch filarach chór muzyczny. Wnętrze kościoła zdobi bogata polichromia.

W bezpośrednim sąsiedztwie kościoła, w odległości ok. 20 m od niego, po drugiej stronie drogi, na wzgórzu, znajduje się cmentarz parafialny, o którym pierwsza wzmianka pojawiła się 1840 r. Ogródzony kamiennym murem, obejmuje on obszar blisko 2 ha. Na cmentarzu znajduje się zabytkowa kaplica z XIX wieku. Jest to obiekt parterowy, bez podpiwniczenia, na planie prostokąta o wymiarach 6 m na 6,45 m, o wysokości 4 m. Kaplicę wzniesiono z kamieni polnych na zaprawie wapiennej.

Obecny budynek plebanii został zbudowany w latach 1982-1986. Jest on murowany, o następujących wymiarach: 15 m długości, 12 m szerokości, 9 m wysokości. Plebania znajduje się w pobliżu kościoła, we wschodniej jego części.

W 1925 r. liczba parafian sięgała 2900 osób, w 1975 r. – 2700, w 1997 r. – 1800, a w 2017 r. – ok. 1500. Obecnie w skład parafii wchodzi 23 miejscowości, są to: Adamowizna, Bilwinowo, Bobrowisko, Boksze Nowe, Boksze Osada, Deksznie, Dębowo, Głęboki Rów, Grauze Nowe, Jegliniec, Kaletnik, Klonorejsć, Linówek, Lipniak, Lipowo, Łowocie, Orlinek, Piotrowa Dąbrowa, Polule, Pokomsze, Wiatrołuża I, Wiatrołuża II oraz Wysoka Góra. Obecnie parafia należy do dekanatu pw. św. Benedykta i św. Romualda w Suwałkach.

Na przestrzeni ostatnich 100 lat w parafii duszpasterzowali następujący księża: Franciszek Girdowski (1912-1928), Piotr Brzóska (1928-1933), Jan Moroz (1933-1935), Jan Krzewski (1935-1949), Bronisław Ksepka (1949-1975), Henryk Kwaterki (1975-1982), Jan Nadolny (1982-1998), Bernard Antonowicz (1998-2015), Tomasz Lalak (2015-2019) i Arkadiusz Brozio (od 2019 r.). W przeszłości pracował tu także wikariusz. Z parafii pochodzi m.in.:

o. Romuald Gościewski OCD, br. Leszek Gościewski OFM, br. Adam Makarewicz OMI, s. Teresa Popko RM, s. Barbara Milewska SJK, s. Teresa Milewska SJK, Halina Rubin SA oraz Bożena Augustynowicz RM.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1965, s. 51-134; W. Jemielity, *Diecezja łomżyńska. Studium historyczne parafii*, Łomża 1990, s. 263; J. Bacewicz, *Podstawy wiedzy regionalnej. Ziemia suwalska, Słobódka* 2002, s. 168-170; *Architektura sakralna. Powiat augustowski, sejneński, suwalski*, opr. J. Kotyńska-Stetkiewicz, G. Ryżewski, Białystok 2005; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 317-319; W. Guzewicz, Ł. Moćkun, *Nasze korzenie. Kościoły i parafie dekanatu pw. św. Benedykta i Romualda w Suwałkach*, Elk 2012, s. 11-23; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 146; T. Naruszewicz, *Początki parafii Janówka, Szczebra, Raczki, Bakalarzewo, Suwałki, Wigry, Filipów, Jeleniewo, Przerośl, Kaletnik i Wiżajny*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej (1992-2022)*, red. M. Sieńkowski, R. Sawicki, Elk 2022, s. 457-485.

Kalinowo (Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny)

Istnieją dwie wersje pochodzenia nazwy wsi. Jedną wywodzi się od pruskiego wyrazu kal (góra), drugą – od polskiego słowa kalina. Pierwsza wzmianka o Kalinowie pochodzi z 1499 r. Dowiadujemy się z niej o sporze, jaki proboszcz Kalinowa – Maciej – prowadził z proboszczem parafii Juchy o wieś Kleszczewo. Na początku XV w. i później wokół Kalinowa powstaje ok. 30 nowych wsi. Osadnikami są głównie Mazowszanie. Rozwój Kalinowa zahamował najazd Tatarów z 1656 r. (zginęło lub zostało uprowadzonych ponad 800 mieszkańców tych ziem) oraz epidemia dżumy z lat 1709-1711 (w samym Kalinowie umarło wówczas 226 osób, w parafii ok. 1 tys.). W XVIII w. miejscowość ta jest już dużą wsią kościelną z prawami do jarmarków. W 1800 r. powstaje tu szkoła przykościelna. Dużą zasługę w jej uruchomieniu miał Michał Pogorzelski, pastor Kalinowa w latach 1780-1788. Był on też autorem wierszy, które zapisywał m.in. na marginesach akt kościelnych.

Parafia katolicka w Kalinowie istniała już w XV w. Wraz z zaprowadzeniem protestantyzmu ośrodek ten przejęli ewangelicy. Mimo zmiany mapy religijnej na tym terenie istniała grupa wyznawców katolickich. Dla nich to w XIX w. odprawiali nabożeństwa w domach prywatnych kapłani z parafii św. Wojciecha w Elku. Po II wojnie światowej ewangelicy opuścili tę ziemię, kościół zaś przejęli na swoje potrzeby religijne katolicy. Parafię rzymskokatolicką reaktywował tu bp Tomasz Wilczyński 28 marca 1962 r. Obecnie wchodzi ona w skład dekanatu pw. Miłosierdzia Bożego w Elku.

Pierwotny kościół spalili Tatarzy w 1656 r. W 1666 r. wybudowano nowy (wieżę w 1725 r.), ale i on uległ zniszczeniu podczas I wojny światowej. Ko-

kościół obecnie istniejący pochodzi z lat 1924-1926 i był budowany według projektu Kicktona z Berlina. Zbudowany w stylu neoromańskim, orientowany na planie prostokąta z wcięтым północno-wschodnim narożnikiem, charakteryzuje się mocną sylwetką o czystej formie. Jego wymiary są następujące: długość 25 m, szerokość 15 m i wysokość 8 m. Powierzchnia użytkowa obiektu wynosi 375 m². Korpus główny i wieża – na planie prostokąta. Do budowy ścian zewnętrznych wykorzystano kamień polny (granit), a do ścian wewnętrznych i górnej części wieży cegłę pełną, natomiast w konstrukcji stropowej drewno. Dach dwuspadowy nad kruchtą i nawą główną oraz czterospadowy nad wieżą. Kościół ogrodzony jest murem z kamienia polnego.

Wewnątrz kościoła można wyszczególnić: prezbiterium, ołtarz soborowy na podwyższeniu, zakrystię, nad którą jest loża kolatorska, nawę główną i boczną południową, z emporą, wspartą na drewnianych filarach, drewniany chór, organy piszczałkowe pneumatyczne 17-głosowe (o 49 piszczałkach, wykonanymi w Hamburgu), kruchtę.

Prezbiterium o charakterze neogotyckim, przesklepione symetrycznym sklepieniem żebrowym, zamyka prosta ściana zwieńczona ostrymi łukami. W ścianie tej znajdują się witraże pochodzące z 1925 r. Na sklepieniu prezbiterialnym malowidła autorstwa Feya z Berlina, wkomponowane w półkuliście zamknięte okna prezbiterium, przedstawiają z lewej wizerunek Chrystusa ze szpadlem, obok klęczącą kobietę (prawdopodobnie jest to przedstawienie Chrystusa Ogrodnika). Witraż z prawej strony ukazuje scenę Bożego Narodzenia. Witraże zawierają nazwiska kolatorów kościoła, właścicieli ziemskich z Kalinowa i okolic, m.in. z Mikołajek. Ołtarz główny (z 1925r.) to dawny relikwiarz ewangelicki przedstawiający Chrystusa Ukrzyżowanego oraz stojących obok Marię Magdalenę i św. Jana Apostoła i Ewangelistę, dzieło katolickiego rzeźbiarza ze szkoły monachijskiej. Ponadto po stronie północnej stoi ambona z bogato zdobionym baldachimem. Dekorację stanowią gotyckie motywy roślinne. Przed prezbiterium po stronie południowej stoi figura Matki Bożej z Lourdes obok obrazu Jezusa Miłosiernego. Pod balkonem widzimy boczny ołtarz z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej.

Plebania to budynek parterowy, z cegły pełnej, tynkowany, z zagospodarowanym poddaszem, pokryty dachówką ceramiczną; ma on wymiary: długość 14 m, szerokość 9 m i wysokość 6 m. Jego powstanie datowane jest na początek XX wieku.

Parafia nie posiada własnego cmentarza. Korzysta z cmentarza komunalnego, oddalonego od kościoła o ok. 1 km. Cmentarz ten rozciąga się na powierzchni blisko 3 ha.

W 1997 r. liczba wiernych sięgała 2250, a w 2017 r. – 2150. W skład parafii wchodzi dziś 14 miejscowości: Długie, Dorsze, Grądzkie, Iwaśki, Kalinowo, Krzyżewo, Marcinowo, Maże, Mikołajki, Milewo, Piętki, Skomętno Wielkie, Zaborowo i Zanie.

Po II wojnie światowej duszpasterzami Kalinowa byli: ks. Jan Tokarz CRL (1945-1946), ks. Jan Tomaszewski (1946-1951), ks. Jan Majcher (1951-1954), ks. Edward Klejno (1954-1969), ks. Józef Jurgiel (1969-1982), ks. Kazimierz Włodarczyk (1982-1992), ks. Józef Majewski (administrator, IV-VI 1992), ks. Bogusław Kosakowski (1992-1995), ks. Henryk Kondraciuk (1995-2010), ks. Albert Interewicz (2010-2020) oraz ks. Krzysztof Brzostek (od 2020 r.). Z parafii pochodzi m.in. ks. Sylwester Rendziński i ks. Piotr Magiera.

J. Kopiał, *Kalinowo. Monografia gminy*, Suwałki 1994; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Kalinowo*, „Martyria” 1999, nr 10, s. 12, 24; A. Smędzik, *Powstanie, organizacja i formy duszpasterstwa w parafii Wniebowzięcia NMP w Kalinowie od chwili erekcji do 2002 r.*, Olsztyn 2002 [mps BUWM]; W. Guzewicz, *Kościół i parafia ziemi elckiej*, Elk 2008, s. 99-103; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 320-322; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 147.

Kamionki (Św. Jana Kantego)

Komtur z Pokarmina Jan von Beenhausen przywilejem z 14 września 1436 r. powierzył Pawłowi Doliwie zadanie założenia wsi na sześćdziesięciu włókach, nadając mu za to sześć włók wraz z urzędem sołeckim. W 1625 r. mieszkało tu – wg ksiąg rachunkowych starostwa giżyckiego – 26 chłopów, w tym trzech karczmarze, wszyscy Polacy. Szkołę w Kamionkach założono w 1737 r. 28 sierpnia 1914 r., podczas I wojny światowej, wojska niemieckie stoczyły tu znaczną bitwę z nacierającymi oddziałami kozackimi. Przez kilka wieków wieś miała swoją spolszczoną nazwę Kamionken. W 1928 r. zmieniono ją na Steintal. Według spisu z 17 maja 1939 r. Kamionki liczyły 508 mieszkańców i zajmowały obszar 1190 ha. Pod względem wyznaniowym do 1945 r. w Kamionkach panował protestantyzm.

W czasie II wojny światowej wieś opuszczono, wkrótce jednak znaczna część ludności mazurskiej powróciła do swych domostw. Wolne gospodarstwa zajmowali osiedleńcy z różnych stron Polski, w tym znaczna grupa ze Rzeszowszczyzny. Historia parafii rzymskokatolickiej rozpoczyna się wraz z przybyciem na te tereny ludności katolickiej. W 1952 r. wierni zaadoptowali budynek świetlicy w Kamionkach na tymczasową kaplicę poświęconą św. Janowi Kantemu (obsługiwał ją proboszcz ze Sterławek Wielkich). Od 1972 r. mieszkał tu na stałe duszpasterz. Parafię erygował bp Edmund Piszcz dopiero 29 czerwca 1989 r. Obecnie wchodzi w skład dekanatu giżyckiego – św. Szczepana Męczennika.

W 1997 r. rozpoczęto prace przy wznoszeniu nowej świątyni, a już w grudniu 2000 r. poświęcono jej mury i rozpoczęto odprawianie nabożeństw liturgicznych. Poświęcenia ołtarza dokonał bp Jerzy Mazur 20 października 2006 r. Świątynia jest murowana na planie prostokąta, o następujących wymiarach: długość 26 m, szerokość 11 m, wysokość 10 m.

W prezbiterium zakończonym poligonalną absydą nad tabernakulum znajduje się dużych rozmiarów krzyż. Ołtarz soborowy wykonano z drewna, z artystycznymi okuciami metalowymi. Po stronie lewej ołtarza znajduje się wnęka z obrazem Jana Chrzciciela, po prawej stronie wisi obraz Matki Bożej Częstochowskiej, zwanej Matką Bożą Krechowicką. Zarówno krzyż, jak i tabernakulum podarował parafii Ojciec Święty Jan Paweł II podczas swego pobytu w Elku w 1999 r.

Na terenie parafii znajduje się zabytkowy kościół w Dobie. Został on wzniesiony w drugiej połowie XVI w., a obsługiwał go pastor z Radziej. W 1650 r. pastor Brodziński został przepędzony z kościoła przez barona Schenk-Tautenberga, ponieważ ostro karcił go za okrutne obchodzenie się z poddanyimi. Potem wybuchł długoletni spór między Tautenbergami a Lehndorffami o patronat nad kościołem, rozstrzygnięty ostatecznie na korzyść Lehndorffów. Mimo to Tautenbergowie łożyli w 1887 r. fundusze na zbudowanie wieży kościelnej, której świątynia do owej pory nie miała i na renowację całego kościoła.

Kościół w Dobie utrzymany jest w stylu późnogotyckim; murowany, jednonawowy, o dachu dwuspadowym krytym dachówką i wymiarach 8 m szerokości i 12 m długości. Wieża na planie kwadratu (3,5 m) ma wysokość 16 metrów. Nawa ma drewniany strop trapezoidalny. Wyposażenie wnętrza, jak ołtarz, ambona, chór, stalle itd., pochodzi z XVII wieku. W wyniku działań wojennych w 1944 r. i 1945 r. świątynia ta uległa poważnemu zniszczeniu. Po II wojnie światowej obiekt ten został przekazany ludności katolickiej. Dzięki wsparciu bpa Juliana Wojtkowskiego świątynię odremontowano i przeznaczono do sprawowania kultu. Uroczystego jej poświęcenia dokonano 24 czerwca 1986 r.

Cmentarz parafialny znajduje się ok. 100 m od kościoła. Przed II wojną światową był to cmentarz protestancki. Przeszedł on na własność parafii katolickiej w 1994 r. Najstarszy zachowany na nim nagrobek pochodzi z 1890 r. Powierzchnia cmentarza wynosi 0,49 ha.

Plebania to budynek piętrowy, podpiwniczony, zbudowany z cegły w latach 1991-1997. Jej powierzchnia użytkowa wynosi 162 m³.

W 1997 r. liczbę wiernych szacowano na ok. 500 osób, a w 2017 r. – ok. 380. Zamieszkują oni pięć miejscowości: Bogacko, Doba, Fuleda, Guty oraz Kamionki. Po 1945 r. posługę duszpasterską w Kamionkach pełnili proboszczowie ze Sterławek Wielkich. W 1972 r. bp warmiński delegował tu do posługi duszpasterskiej ks. Stanisława Baranowskiego, którego mianował jednocześnie rektorem kościoła z obowiązkiem troski duszpasterskiej nad ludnością zamieszkałą w Dobie. W latach 1990-2000 proboszczem parafii był ks. Wiesław Śliwczyński, a po nim ks. Marek Sewastynowicz (2000-2002), ks. Henryk Dąbrowski (2002-2010), ks. Andrzej Sienkiewicz (2010-2018) oraz ks. Jarosław Wawrzyn – administrator (od 2018 r.).

A. Wakar, T. Willan, *Giżycko. Z dziejów miasta i powiatu*, Olsztyn 1966; Z. Mazur, *Kronika Sanktuarium św. Brunona w Giżycku*, Giżycko 1995; G. Białuński, *Osadnictwo regionu Wielkich Jezior Mazurskich od XIV do początku XVIII wieku – starostwo leckie (giżyckie) i ryńskie*, Olsztyn 1996; J. Kurowska, *Działalność duszpasterska w parafii św. Brunona w Giżycku w latach 1935-1996*, Warszawa 1997 [mps BUKSW]; W. Śliwczyński, *Organizacja i działalność duszpasterska w parafii pw. św. Jana Kantego w Kamionkach w latach 1973-2000*, Warszawa 2000 [mps BUKSW]; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 323-324; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Kamionki*, „Martyria” 2013, nr 12, s. 7; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 148.

Karolin (Świętej Rodziny)

Karolin założył Ludwik Skąpski w 1796 r., nadając mu nazwę od imienia swojej żony – Karoliny. Po powstaniu listopadowym folwark ten uległ likwidacji, a jego grunty otrzymali jednowiercy (jeden z odłamów staroobrzędowców), którzy zachowując swoje obrzędy, zgodzili się na ustanowienie księdza prawosławnego. Co ciekawe, otrzymali oni tę ziemię, choć należeli do sekty zwalczanej przez cerkiew prawosławną i carów (zrobiono to, ponieważ Moskale chcieli wykorzystać obecnych w tych okolicach jednowierców do celów rusyfikacyjnych). W 1842 r. jednowiercy założyli wieś Pokrowsk (na terenach dawnego Karolina) i wybudowali cerkiew pw. Przenajświętszej Bogurodzicy Opiekunki (1851 r.). Z biegiem czasu w Pokrowsku utworzono parafię prawosławną (pozostali staroobrzędowcy z tych terenów należeli do parafii w Pogorzelcu). W 1851 r. zamieszkało przy kościele 10 zakonnic prawosławnych, które przebywały w tym miejscu do 1902 r. W II Rzeczypospolitej świątynię w Karolinie przekazano katolikom. Prawosławni i staroobrzędowcy przenieśli się na Litwę. Rozebrano wówczas kopułę, a dobudowano wieżę i chór. Końcową adaptację do kultu katolickiego zakończono w 1930 r. Nieco wcześniej erygowano tu parafię rzymskokatolicką (1921) i poświęcono kościół (1922, bp Romuald Jałbrzykowski).

Świątynia jest na planie krzyża greckiego, orientowana, murowana (z cegły), otynkowana (wewnątrz i na zewnątrz), wzniesiona na fundamentach z kamienia polnego. Cechą charakterystyczną obiektu jest też to, że został on zbudowany na rzucie złożonym z kilku przecinających się prostokątów, a w środkową część korpusu nawowego wpisany został kwadrat, który przenika się z transeptem na rzucie prostokąta. Korpus nawowy jest jednokondygnacyjny, przykryty dachem dwuspadowym. Wieża trójkondygnacyjna została przykryta wysokim hełmem w kształcie ostrosłupa (o podstawie ośmiobocznej).

Neogotyckie wnętrze kościoła ma układ jednonawowy. Zachowało jednak wiele elementów ze stylu cerkiewnego (np. nawy o dużej przestrzeni, potężne filary i sklepienia, itd.). Centralne miejsce zajmuje prezbiterium na planie prostokąta, zakończone trójboczną absydą. Do boków prezbiterium przylegają

przybudówki: od strony północnej znajduje się jedno pomieszczenie, a od strony południowej – zakrystia. Ołtarz główny – trójosiowy – wykonany został z dębu i poświęcony Świętej Rodzinie (obraz w jego polu głównym). W zwieńczeniu ołtarza znajduje się obraz św. Jana Chrzciciela. Po obu stronach ołtarza widzimy figury św. Piotra i św. Pawła. Poniżej obrazu Świętej Rodziny znajduje tabernakulum. Ołtarz soborowy, jak i ambonka przy nim stojąca, wykonane są z drewna dębowego.

Obok ołtarza głównego znajdują się dwa drewniane ołtarze boczne: jeden poświęcony Chrystusowi Zmartwychwstałemu, a drugi – Matce Bożej Ostrobramskiej. Ołtarzyk św. Antoniego (który wcześniej stał w jednym z ołtarzy bocznych) został umieszczony obecnie na ścianie bocznej kościoła. Wnętrze kościoła ozdabiają malowidła świętych (polichromia). Są to święci i błogosławieni Kościoła katolickiego. Na sklepieniu głównej kopuły po czterech stronach umieszczono symbole Ewangelistów. Naprzeciw ołtarza głównego umiejscowiono chór muzyczny z ceglana balustradą. Organy znajdujące się w kościele zostały wykonane w Warszawie pod koniec XIX w. i zostały opisane jako szesnastogłosowe, dwumanualowe, pneumatyczne.

Wokół świątyni rozciąga się cmentarz o powierzchni 0,8 ha, ogrodzony murem parkanem. Znajduje się tu m.in. grób prawosławnego księdza Iwana Stefanowicza Dobrowolskiego, zmarłego 25 kwietnia 1902 r. w wieku 67 lat.

Do parafii należy kaplica filialna pw. Maksymiliana Marii Kolbego w Głębokim Brodzie. Powstała ona w latach 1994-1995 w budynku po dawnej administracji państwowej. Poświęcił ją bp Wojciech Ziemba 29 października 1995 r. Jest to obiekt murowany o długości 10 m, szerokości 8 m, wysokości (do sklepienia) ok. 4 m. Wewnątrz centralne miejsce zajmuje ołtarz główny z obrazem przedstawiającym św. Maksymiliana Marię Kolbego oraz metalowe tabernakulum.

Ogrodzony siatką cmentarz parafialny znajduje się w odległości ok. 0,5 km od kościoła. Został on założony jeszcze w XIX w., dziś zajmuje powierzchnię blisko 2 ha. Na cmentarzu tym znajduje się kaplica – grób rodziny Czokajłów i Majewskich. Obok cmentarza parafialnego na terenie parafii znajduje się jeszcze kilka innych cmentarzy, m.in. w Białogórach (dawny cmentarz staroobrzędowców z XIX w. o powierzchni ok. 0,06 ha, całość układu cmentarza nieczytelna, brak widocznych mogił), we Frąckach (wojenny, z czasów I wojny światowej, o powierzchni 0,07 ha; na podstawie materiałów bibliograficznych ustalono, że na cmentarzu tym spoczywa 136 żołnierzy armii niemieckiej, głównie z 42. Dywizji Piechoty (z tego 42 znanych) oraz 187 bezimiennych żołnierzy rosyjskich poległych w lutym 1915 roku w czasie niemieckiej ofensywy zimowej) oraz w Pogorzelcu (dawny cmentarz staroobrzędowców z XIX w., całość układu cmentarza nieczytelna, brak widocznych mogił).

Murowana jednopiętrowa plebania została pobudowana przez ks. Tadeusza Antonowicza w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Powierzchnia użytkowa plebanii wynosi 210 m².

W 1925 r. do parafii należało 850 wiernych, w 1975 r. 1400, w 1997 r. – 1200, a w 2017 r. – ok. 1000. Zamieszkują oni kilkanaście miejscowości: Białogóry, Buda Ruska (nr. 27-31), Frącki, Głęboki Bród, Głuszyn, Gulbin, Jeziorki, Karolin, Krasne, Pogorzelec, Sarnetki, Studziany Las, Tartaczysko, Wierśnie i Wysoki Most (nr. 10-12). Parafia wchodzi w skład dekanatu sejneńskiego.

Od chwili powstania parafii rzymskokatolickiej proboszczami byli: ks. Władysław Szepietowski (1921-1923), ks. Aleksander Drozd (1923-1931), ks. Józef Śledziński (1931-1937), ks. Kazimierz Staniszewski (1937-1938), ks. Stanisław Murawski (1938-1940), ks. Jan Sawicki (1940-1947), ks. Ludwik Niedźwiecki (1947-1968), ks. Jan Waliszewski (1968-1972), ks. Jan Underlich (1972-1974), ks. Antoni Dadura (1974-1991), ks. Tadeusz Antonowicz (1991-1995), ks. Jerzy Ząbek (1995-1998), ks. Stefan Karpiński (1998-2007), ks. Albert Interewicz (2007-2010), ks. Sławomir Remba (2010-2021) i ks. Krzysztof Kondratowicz (od 2021 r.). Z parafii pochodzą m.in. ks. Tadeusz Rogowski, ks. Mirosław Krzywak, ks. Krzysztof Dylnicki, ks. Zdzisław Izidor Dylnicki, o. Grzegorz Bykowski OFM Conv., o. Mariusz Bykowski OFM Conv., s. Bożena Bykowska CSFN.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX w.*, w: *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, red. J. Antoniewicz, Białystok 1963, s. 13-294; W. Jemielity, *Diecezja łomżyńska. Studium historyczne parafii*, Łomża 1990; *Architektura sakralna. Powiat augustowski, sejneński, suwalski*, opr. J. Kotyńska-Stetkiewicz, G. Ryżewski, Białystok 2005; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Elk 2012, s. 325-327; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 149; W. Guzewicz, *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Elk 2021, s. 35-43.

* * *

Churches and Parishes of the Diocese of Elk (part 11)

Summary

The article presents the church centers in Judziki (Apostles Peter and Paul), Kalinowo (Assumption of the Blessed Virgin Mary), Kaletnik (The Holy Spirit), Kamionki (St. John of Kęty) and Karolin (Holy Family).

Keywords: Judziki, Kalinowo, Kaletnik, Kamionki, Karolin, Diocese of Elk, Catholic Church.

Bibliografia

- Architektura sakralna. Powiat augustowski, sejneński, suwalski*, opr. J. Kotyńska-Stetkiewicz, G. Ryżewski, Białystok 2005.
- Guzewicz W., „*Powiedz ludziom, niech więcej nie płaczą...*”. *Słownik biograficzny zmarłych księży diecezji elckiej (1992-2017)*, Ełk 2017.
- Guzewicz W., *Chryścianizacja Europy Środkowej*, „*Studia Elckie*” 9(2007), s. 383-404.
- Guzewicz W., *Dzieje parafii i kościołów dekanatu oleckiego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny*, Ełk 2011.
- Guzewicz W., *Katalog duchowieństwa diecezji elckiej. Zmiany administracyjno-personalne w latach 1992-2017*, Ełk 2018.
- Guzewicz W., *Kościół i parafia ziemi elckiej*, Ełk 2008.
- Guzewicz W., Moćkun Ł., *Nasze korzenie. Kościoły i parafie dekanatu pw. św. Benedykta i Romualda w Suwałkach*, Ełk 2012.
- Guzewicz W., *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Ełk 2021.
- Guzewicz W., *Przeszłość i teraźniejszość diecezji elckiej*, w: *Diecezja elcka*, red. K. Bujnowski, W. Guzewicz, A. Kubasik, Ełk 2009, s. 10-19.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, red. A. Skowroński i in., Ełk 2012.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Ełk 2017.